

Patriarhul Miron Cristea și criza dinastică din România (1925-1930)

La finele anului 1925, când se apropiau alegerile parlamentare deoarece mandatul guvernului prezidat de Ion I. C. Brătianu se afla în pragul expirării și sub pretextul vieții dezordonate a prințului moștenitor Carol, liberalii au declanșat o furibundă campanie de presă cu scopul de a-l compromite în opinia publică internă și internațională.

P.N.L. își dădea seama că este un adversar primejdios întrucât nu era docil și cooperant. Liderii liberali erau convinși că el nu ar fi continuat politica tatălui său. Pentru a distrage atenția opiniei publice și a evita prelungirea scandalului, suveranul l-a trimis la funeraliile reginei britanice Alexandra, la sfatul lui Ion I. C. Brătianu, care era convins că principele nu se va mai întoarce în țară. Acum, șeful P.N.L. și partizanii săi politici puteau acționa în consecință¹.

Prințul moștenitor nu a rămas decât pentru scurt timp timp în Anglia, căci a plecat imediat după înmormântarea suveranei britanice, survenită la 27 noiembrie. Gestul lui Carol a deranjat Casa Regală Britanică, deoarece ea ținea foarte mult la etichetă. De la Londra, prințul moștenitor s-a îndreptat spre Paris, unde s-a întâlnit cu Elena Lupescu. Din capitala Franței, Carol a trimis o scrisoare mamei sale, Regina Maria, în care o informa despre modul în care au decurs ceremoniile funerare din capitala Imperiului Britanic². A plecat apoi împreună cu Elena Lupescu la Milano, unde s-au instalat în camere separate la "Hotel de la Ville", ziarele italiene dezvăluind rostul călătoriei moștenitorului în Italia, care a fost prezentată ca un voiaj de nuntă. Acestea i-au atribuit Elenei Lupescu numele de Magda, nume sub care va fi mai târziu cunoscută.

La 12 decembrie 1925, Carol se afla la Veneția. De aici el a expediat o scrisoare familiei regale a României în care o informa că renunță la drepturile de prinț moștenitor. Carol ruga totodată "să fie șters dintre membrii familiei domnitoare a României" și "să mi se acorde un nume sub care imi voi putea alcătui o nouă stare civilă". Semnatarul mesajului preciza că a renunțat de bunăvoie și irevocabil la drepturile sale, angajându-se "să nu mă întorc

în țară timp de zece ani fără a fi chemat de cei în drept și fără autorizația suveranului"³. Tot acum, Carol a trimis o scrisoare mamei sale prin care îi aduce la cunoștință că "hotărârea mea este fermă". Autorul mesajului preciza că nu a fost influențat de nimeni în decizia sa: "Hotărârea asta am luat-o din proprie voință și cu mintea limpede. Sunt gata s-o jur pe Biblie, în fața lui Dumnezeu". El era însă profund dezamăgit, și chiar în pragul deznădejdi, căci afirma că se prăbușise totul: "mai bine prăbușirea decât desconsiderarea". Carol era tentat să se ascundă, să intre în anonimat căci afirma: "am să știu să dispar fără urmă (...). Încă o dată iertați-mă dar nu-mi cereți să revin asupra acestei hotărâri. Am multe motive să nu renunț la ea"⁴.

Declarațiile scrise nu aveau caracter oficial, totuși nu erau neobișnuite, întrucât prințul moștenitor mai trimisese asemenea mesaje. Aflat la Sinaia, patriarhul Miron Cristea a primit informații despre acest eveniment. El descrie astfel momentul în notele sale "ascunse": "În luna decembrie, fiind cam obosit de multe ocupațiuni m-am dus pentru câteva zile la Sinaia. Acolo aflu că prințul Carol are relații cu o evreică botezată Lupescu-Wolf, femeie divorțată, stricăță. În preajma Crăciunului se zvonește ca prințul Carol nu se mai întoarce de la Londra, plecat la înmormântarea reginei mame și a dus și pe evreica"⁵. Zvonurile "culese" de patriarh s-au dovedit reale.

Cu toate că declarațiile lui Carol nu aveau un caracter oficial și erau făcute pentru a treia oară, de data aceasta atitudinea aventurierului prinț a creat îngrijorare la Cotroceni datorită bolii incurabile a regelui Ferdinand.

Ion I. C. Brătianu s-a folosit din plin de acest prilej atât de favorabil pentru el. Manevrând cu abilitate, șeful P.N.L. a reușit să-l convingă pe rege, nemulțumit și el de purtarea fiului său, că se impune rezolvarea imediată și definitivă a problemei. Pentru a rezolva "criza", suveranul l-a trimis în Italia pe Constantin Hiot, ministrul Casei Regale, omul său de încredere, pentru a lua legătura cu prințul Carol, deși Nicolae Iorga și Constantin Argetoianu s-au oferit să medieze împăcarea între fiu și tată⁶. Cu ocazia plecării, survenită la

25 decembrie 1925, C. Hiott a primit de la Ferdinand niște instrucțiuni scrise în limba franceză. El avea misiunea să-l convingă pe Carol să revină asupra deciziei. Totodată, mesagerul regal era obligat să constate *“dacă principele este conștient de consecințele atitudinii sale. Una din condițiile puse de Regele Ferdinand întoarcerii fiului său era să-și schimbe radical viața intimă”*⁷.

După numeroase și ample discuții purtate cu prințul Carol, acesta nu a revenit asupra deciziei inițiale, ci s-a hotărât să semneze declarația oficială de renunțare la tron. Prin acest document el renunța în mod definitiv și irevocabil *“la toate drepturile, titlurile și prerogativele de care, în virtutea Constituției și a statutului familiei regale m-am bucurat până la zi ca principe - moștenitorul României și ca membru al familiei domnitoare. Renunț, totodată la drepturile ce mi-ar reveni prin legile țării asupra fiului meu și a averii sale”*. Carol se angaja, de asemenea, ca în răstimp de zece ani *“să nu mă întorc în țară, iar după expirarea acestui termen să nu mă întorc fără autorizația suveranului”*⁸.

La 30 decembrie 1925 C. Hiott a ajuns în țară, iar Regele Ferdinand a convocat a doua zi la Sinaia Consiliul de Coroană. La acest înalt organism, convocat în situații excepționale, au fost prezenți șefii tuturor partidelor politice: Iuliu Maniu, Ion Mihalache, N. Iorga, Al. Averescu, foști prim-miniștri: Constantin Coandă, Al. Vaida Voevod, premierul Ion I. C. Brătianu și membrii cabinetului, președintele Înaltei Curți de Casație și Justiție, Gheorghe Buzdugan, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, Elie Miron Cristea, fostul șef al Marelui Stat Major al Academiei Române în anii 1917-1918, generalul Constantin Prezan.

Martor al evenimentelor premergătoare Consiliului de Coroană, Elie Miron Cristea scrie în jurnalul său următoarele: *“pe 31 decembrie 1925 primesc invitație de audiență la Rege. Bănuiam rău. Era chemat Consiliul de Coroană, Prințul Carol și-a dat renunțarea la dreptul de moștenitor al tronului, irevocabil. Era pentru a treia oară. Am plecat în preziură. Înainte de Consiliu, am fost în audiență la rege și la regină. Eu m-am adresat ca preot iertător, ca duhovnic și am făcut pedințe hotărârea mea finală (...). Am zis ambilor: «Ducă M. Tă, ca tată, târziu la regina ca mamă, care l-ai născut, crescut, îl cunoașteți, îl iubiți mai mult ca oricine (...) credeți că îl mai puteți întoarce la vederi mai bune, să revină la datorie»”. Preafericitul Părinte Patriarh propunea un nou demers pe lângă nescutornicul prinț făcut de regina Mărioara a Serbiei. “Mi-*

au răspuns ambii - scria Elie Miron Cristea mai târziu - mai rezolv Regina «că are convingerea că nu se mai poate. El repetă renunțarea și acum e matur, știe ce face. Nu putem expune dinastia la mai multe zguduiri. Regele e pregătit pentru primirea renunțării tot așa de categoric»”. Familia regală română era decisă de data aceasta să nu mai facă nici o concesie lui Carol și să pună capăt atitudinii sale.

În pofida actualei stări de spirit, și N. Iorga a insistat cu prilejul audienței pe care Ferdinand i-a acordat-o pentru un nou demers pe lângă principele moștenitor spre a-l convinge să revină asupra deciziei. Marele istoric se angaja cu acest prilej să plece personal în Italia ca mediator între Carol și familie. Ferdinand a fost însă intransigent, deși era o fire nehotărâtă, socotind că nu se impune încă un demers pe lângă prinț. La refuzul categoric al monarhului, N. Iorga nu a ezitat să-i replice sarcastic potrivit însemnărilor sale: *“Sunteți victima celei mai mari prostii care s-a făcut vreodată în această țară”*¹⁰.

Lucrările Consiliului de Coroană s-au desfășurat într-o atmosferă foarte tristă. Martor al evenimentelor, Elie Miron Cristea consemna în mod lapidar starea de spirit care domnea în sala de ședință, notând în amintirile sale cu vădită tristețe: *“era o deprimare generală... ca la prohod”*. Autorul precizează apoi că *“Regele a făcut o scurtă introducere, apoi citește hotărârea sa nestrămutată că îi primește abdicarea și îi roagă pe toți a-i sta în ajutor ca să se facă formele legale în liniște”*¹¹. Într-adevăr, potrivit documentelor epocii, Ferdinand a citit mai întâi declarația de renunțare la tron a prințului moștenitor Carol, iar apoi a cerut celor prezenți *“să primiți renunțarea precum am primit-o eu și să constatați că Alteța Sa Regală - principele Carol a renunțat definitiv la succesiunea tronului României, la drepturile, la titlurile și prerogativele de care se bucura”*. Șeful statului a solicitat să se păsească neîntârziat la măsurile legale necesare în vederea recunoașterii prințului Mihai ca principe moștenitor al României, arătând că *“succesiunea tronului României revine de drept Alteței Sale Regale - principele Mihai”*¹².

Hotărârea era deja luată, nefiind vorba de o dezbatere amplă a problemei. Ferdinand, care a trecut cu greu de acest moment dificil, a urmărit să pună partidele politice în fața faptului împlinit, dorind să evite disputele politice inerente și să rezolve problema în timpul cel mai scurt posibil.

Ion Mihalache, cel mai tânăr dintre participanți, a luat primul cuvântul, declarând că regele este singurul în măsură să aprecieze dacă gestul principelui periclitează interesele monarhiei sau ale statului, Partidul Țărănesc urmând decizia suveranului.

Ion I. C. Brătianu declara în calitate de premier că guvernul este hotărât să sprijine decizia regală. El urmărea, după cum sesiza un contemporan *“să obțină unanimitatea în Consiliul de Coroană, ca să taie lui Carol orice veleitate de a reveni asupra hotărârii sale”*¹³.

În intervenția sa, N. Iorga și-a reînnoit oferta de a pleca în Italia. El a declarat pe față *“sentimentele ce-l leagă de prinț”*. Marele istoric a înfățișat calitățile lui Carol, vorbind mai puțin de defecte. El se ridică împotriva regențelor întrucât, după opinia sa *“au fost întodeauna dezastruoase pentru Dinastie și pentru Țară. Doresc să nu fiu profet, dar vorbind astfel am mântuit sufletul meu”*¹⁴.

Tot pentru un nou demers pe lângă principele Carol s-a pronunțat și patriarhul Miron Cristea. El a precizat în memoriile sale că a declarat următoarele: *“Eu, Maiestate, eu nu-s aici ca politician, ci ca părinte suflesc al țării, care reprezintă duhul creștinesc al iertării (...). Dacă ar fi nădejde de revenire la frumoasa situație de moștenitor al tronului trebuie încercat totul. Eu l-am iubit, l-am admirat de atâtea ori”*. Totuși, părintele patriarh se ralia la deciziile suveranului afirmând: *“Dar dacă Maiestatea Dumneavoastră, care ca tată îl iubiți și mai mult și credeți că nu revine, luând hotărârea nestrămutată de a-i primi renunțarea, eu nu pot face alta decât cu loialitate să mă supun înaltei hotărâri și să lucrez unde voi putea pentru liniștea sufletului, cu durere că nu s-a putut altfel”*¹⁵. Comentând intervenția capului bisericii ortodoxe române, ziarul *Cuvântul* scria în primele zile ale anului 1926 că Miron Cristea a declarat: *“Biblia ne învață să iertăm oamenii și eu ca slujitor al altarului recomand acest lucru. Dar întrucât Majestatea Voastră a luat această hotărâre ca părinte și ca Rege, eu ca slujitor credincios al Măriei Voastre sunt și eu de aceeași părere cu Maiestatea Voastră, al cărui înălțător patriotism îl înțelegem pentru interesele țării”*¹⁶.

Generalul Alexandru Averescu, aflat în proaste raporturi cu prințul Carol încă din 1918, a fost de acord cu proclamarea lui Mihai ca prinț moștenitor. La rândul său, generalul C. Prezan, potrivit lui Miron Cristea, a declarat: *“În asemenea situație, Maiestatea Voastră ați făcut ca la război, v-ați despărțit de familie pen-*

*tru țară. Acum nu puteți decât a face la fel”*¹⁷.

La 31 ianuarie 1926 a avut loc o consfătuire intimă la castelul Peleş din Sinaia, un adevărat Consiliu de Stat privat unde au fost prezenți: Regele Ferdinand, Regina Maria, Frații Ionel și Vintilă Brătianu, Alexandru Constantinescu, I. G. Duca, Gheorghe Mărzescu și prințul Barbu Știrbei. Cu această ocazie, Ionel Brătianu a cerut stabilirea unei regențe. Cu toate că inițial a protestat, Ferdinand a cedat în cele din urmă presiunii liberale. Pentru Consiliul de Regență au fost propuși Prințul Nicolae, cel de-al doilea fiu al regelui, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, Miron Cristea și Președintele Înaltei Curți de Casație, Gheorghe Buzdugan¹⁸.

Regența era practic sub influența P.N.L. Comentând acest fapt, scriitoarea Martha Solan preciza într-o lucrare dedicată lui Carol al II-lea că *“Graba, într-adevăr, cu care Instituția Regenței fusese decisă, și compoziția sa, părea dintre cele mai suspecte opoziției. Ele lăsausă creadă că prin darea la o parte a Reginei Maria guvernul voise să constituie un organism docil și supus influenței sale, astfel apărea acest consiliu compus dintr-un adolescent și doi bătrâni”*¹⁹.

“Reprezentanța Națională” și-a deschis lucrările la 26 ianuarie 1926. Ion I. C. Brătianu a citit actul de renunțare la tron al prințului moștenitor, indicând ca el să fie aprobat. Documentul a fost votat cu o majoritate covârșitoare de către Parlamentul - în majoritate liberal. Tot acum a fost aprobat actul prin care fiul lui Carol, Mihai, era proclamat prinț moștenitor al României²⁰. Acest for legislativ alcătuit din Camera Deputaților și Senat au adoptat componența Regenței așa cum fusese stabilită cu o zi înainte. De asemenea, a fost aprobat noul statut al Casei Regale, potrivit căruia Carol era exclus din familia domnitoare română, devenind simplu cetățean. El își lua acum numele de Caraiman, după muntele omonim aflat lângă Sinaia, unde s-a născut. Domiciliul său era stabilit la moșia Mănăstirea din județul Ilfov. Carol era șters și din evidența armatei, unde onorific comanda un regiment de vânători²¹. Guvernul a considerat problema dinastică o chestiune închisă.

În familia regală, actul de la 4 ianuarie a fost primit cu vădită emoție și tristețe. Elie Miron Cristea, aflat în preajma dinastiei române, scrie în jurnalul său următoarele: *“A doua zi - 5 ianuarie - ajunul Bobotezei merg cu crucea la Palat. Au mers bine toate la început. S-a cântat în Iordan conduc, ectenie. Dar numai când am pomenit pe regele și regina -*

Elisabetei - că reginei Greciei i s-a făcut rău. A trebuit să plece din sală. Regina Maria și-a tras pălăria pe ochi, plângând. Regele, cu lacrimi în ochi și un nod în gât, se uita în plafon. Principesa Ileana a scos batista să-și ștergă ochii. M-am emoționat și eu (...). La urnă, dezbrăcându-mă, m-a chemat regele în odaia lor. Ambii - regele și regina - luându-mă de mâini, am plâns cu lacrimi, și eu după ei”²².

Regina Maria a fost și ea afectată de actul de la 4 ianuarie 1926. Același martor, Elie Miron Cristea, scria în memoriile sale că de la Buna-Vestire, la 25 martie 1926, dând cuminectura suveranei României, aceasta s-a spovedit părintelui patriarh, declarându-i: *“Am avut multe zbuciumuri sufletești în ultimul timp (făcând aluzie la deraierea prințului Carol), și simt trebuința sufletească de a găsi un reazem sufletească, mângâiere. De aceea vreau să fiu una cu sufletul copiilor mei și prin aceasta cu sufletul poporului”²³.*

Elie Miron Cristea a fost în legătură cu fostul prinț moștenitor. Carol îi scria din Milano la 2 februarie 1926 Patriarhului Bisericii Ortodoxe Române un mesaj prin care neagă faptul că ar fi fost influențat de cineva în deciziile sale: *“Mulți cred că am fost victima unui complot, că am fost silit să fac pasul cunoscut. Pot asigura pe I.P.S. Ta că am acționat după singura mea voință și complet conștient de fapta mea”*. Autorul scrisorii își reafirma atașamentul față de Țară și familia regală precizând: *“Am avut un crez neștirbit, care aș dori să știu că va fi veșnic în orice suflet de român: credința în Rege, credința în Suveran ca chiag al unității naționale”*. Semnatarul mesajului își exprimă în continuare regretul că în România luptele politice sunt foarte aprige. De aceea, el cerea tuturor românilor unitate și coeziune în jurul tronului: *“dacă toți nu se alipesc cu dragoste la acel simbol, ce este Regele și Coroana, atunci cu drept cuvânt trebuie să deznădăduim de viitorul patriei”*. Carol își justifică poziția prin faptul că *“mai mare dragoste pentru neam și pentru țară nu veți găsi la nimeni pe întreg cuprinsul României ca la Rege și la Regină”*. Carol își încheia scrisoarea cu îndemnul fierbinte adresat românilor de a înlătura pentru moment toate patimile și invidiile, și de a purcede la înfăptuirea unei țări unice și prospere: *“Uniți-vă toți - arată fostul prinț moștenitor - uitați grijiile și certurile de o zi, gândiți-vă la România de mâine, ea are nevoie azi mai mult ca oricând de unirea tuturor sufletelor, de strângerea tuturor mâinilor spre a înălța temelii ei. Numai astfel veți putea privi viitorul în față”*.

În această chemare pe care o trimit din depărtare, doresc ca unirea împrejurul Regelui să cuprindă și pe fiul meu și mama lui, împrejurul cărora să bată inimile calde ale unui neam întreg”²⁴. Dincolo de stilul bombastic și patriotard al scrisorii, desprindem preocuparea sa față de problemele din România - faptul că el avea legături cu cei din țară. Carol era încă atașat de casa domnitoare din România.

Elie Miron Cristea amintește în memoriile sale despre mesajul expediat de Carol din Milano - o epistolă lungă, frumoasă (publicată în 14 II), în care declara că din propria lui voie a făcut acel pas și da sfaturi de grupare în jurul Regelui în interesul țării. Când am cetit-o, mi-am zis: *“De ce nu ți-ai dat ție însuși aceste frumoase sfaturi?”²⁵.*

Patriarhul Miron Cristea s-a interesat permanent de familia regală, de situația prințului Mihai și a mamei sale - principesa Elena. El nota mai departe în jurnalul său următoarele: *“Printesa Elena și Prințul Mihai vin regulat la mine la biserică, în paraclis. Am rugat pe Elena - principesa mamă, să se intereseze ea de toată educația copilului. Pe mamă n-o poate suplini nimeni”*. I-am făcut prințului Carol un răspuns frumos de a nu pierde din vederi preocupări superioare. Regele mi-a spus cu ocazia instalării episcopului de Constanța: *“Mai trebuie amânat. Încă nu merită un răspuns așa de frumos”²⁶.*

După cum este cunoscut, în primăvara anului 1926, cabinetul condus de Ion I. C. Brătianu își încheiase practic mandatul de patru ani. În aceste condiții, la sfârșitul lunii martie 1926, au avut loc între reprezentanții Partidului Național și ai Partidului Țărănesc, pentru alcătuirea guvernului. La 28 martie 1926, după depunerea mandatului guvernamental de către Ion I. C. Brătianu, Regele Ferdinand a primit în audiență pe Al. Averescu, N. Iorga și Ion Mihalache, cerându-le să formeze un cabinet de coaliție. Iorga a propus, după cum era de așteptat, ca prim-ministru pe Iuliu Maniu, iar generalul Averescu a avansat ideea *“fuziunii imediate și fără condiții”²⁷*. Negocierile naționalilor cu țărăniștii în vederea formării unui guvern de coaliție avansau greu deoarece existau destul de multe divergențe în repartizarea portofoliilor ministeriale. În noile împrejurări, la 30 martie 1926, generalul Averescu a fost investit ca prim ministru, depunând jurământul în fața suveranului la orele 13.00²⁸.

Guvernul prezidat de generalul Averescu a funcționat între 30 martie 1926 și 4 iunie 1927. Rememorând condițiile instalării cabinetului

averescan, Miron Cristea scria în însemnările sale următoarele: *“3 aprilie 1926. După slujba prohodirii Domnului în vinerea mare a venit generalul Averescu, de câteva zile numit președinte, în casă la mine petrecându-mă din biserică și mi-a mulțumit «cu toată căldura pentru marele sprijin ce mi l-au dat la Palat pentru a fi încredințat a forma guvernul nou. Nu mi-ai făcut personal un serviciu, pentru că ne așteaptă la bătrânețe muncă nouă, dar sper a dovedi că ai făcut un bine țării»”*²⁹. Reiese deci că Miron Cristea nu era străin de numirea noului premier de către Ferdinand, intervenind în favoarea generalului Averescu. Sprijinul cel mai substanțial l-a primit însă șeful Partidului Poporului din partea lui Ionel Brătianu, cu care încheiase un pact secret încă din anul 1924.

La 4 iunie 1927, Regele Ferdinand a încredințat puterea lui Barbu Știrbei, dar noul guvern avea un caracter eterogen, deoarece membrii lui făceau parte din mai multe partide politice. De aceea, el a fost de scurtă durată, căci la 20 iunie 1927 cumnatul lui Ion I. C. Brătianu a depus mandatul. A doua zi, președintele P.N.L. a format un nou cabinet autointitulat *“Uniunea Națională”*, din care făceau parte și unii oameni politici din ministerul precedent: C. Argetoianu, Stelian Popescu, Al. Lepedatu. La 6 iulie 1927, portofoliul Ministerului de Externe a fost încredințat lui Nicolae Titulescu³⁰. Imediat s-au fixat alegeri parlamentare pentru zilele de 7 și 10 iulie. Ele au dat câștig de cauză P.N.L., care a obținut o majoritate confortabilă de 61,69% din totalul mandatelor. Adăugându-se prima electorală conform legii din 1925, liberalii au primit în total 318 locuri. În schimb, P.N.T. a acumulat 22,09% voturi și în consecință 54 de locuri, blocul maghiaro-german deținea 6,3% din voturi, respectiv 15 mandate. Celelalte partide și grupări politice nu întruneau pragul electoral de 2%³¹.

Avându-se în vedere înrăutățirea sănătății Regelui Ferdinand, Corpurile Legiuitoare au fost convocate pentru ziua de 19 iulie 1927 în loc de 27 iulie cum se stabilise inițial. Odată cu validarea numărului minim de jumătate plus unul din numărul total al mandatelor, Adunarea Deputaților și Senatul s-au declarat legal constituite. Câteva ore mai târziu s-a anunțat, printr-un comunicat oficial, că regele a încetat din viață încă din 18 iulie 1927³². Nicolae Iorga indică peste ani că moartea suveranului s-a produs la data de 19 iulie 1927³³. Și Armand Călinescu consemna în memoriile sale că: *“s-a șoptit stăruitor că regele*

*ar fi murit cu câteva zile înainte și că lucrul a fost tănuț pentru a nu se ivi complicații din lipsa unui parlament legalmente constituit”*³⁴. Într-adevăr, motive existau pentru ascunderea morții suveranului, în caz contrar, urma să se întrunească parlamentul dizolvat, unde Partidul Poporului deținea majoritatea și era ostil lui Ion I. C. Brătianu.

În ziua de 22 iulie 1927, Elie Miron Cristea, alături de Stelian Popescu în calitate de ministru de justiție, Ion I. C. Brătianu și familia regală, după citirea prohodului, a luat parte la desfacerea testamentului și a codicilului. Martor al evenimentelor, părintele patriarh notează următoarele în jurnalul său: *“La Sinaia, în 22 iulie, după prohod, ne ducem sus cu familia regală ca să desfacem testamentul și codicilul. Eu, Ionel Brătianu și Stelian Popescu, ministrul justiției. După citirea lor, se constată că regele repausat a mai scris după aceea, înaintea morții sale, pe filele unui caiet la Scroviștea și la Sinaia mai multe dispoziții testamentare, dar neiscălite: una în limba engleză și una în românește”*³⁵.

De la Sinaia, corpul neînsuflețit al Regelui Ferdinand a fost dus cu un tren special la București, fiind expus timp de două zile în marele salon de la Palatul Cotroceni. După aceea a fost transportat cu un cortegiu la Gara de Nord, iar de aici, din nou cu trenul la Curtea de Argeș, unde a fost înmormântat în curtea mănăstirii cu același nume, ctitorie a lui Neagoe Basarab³⁶.

Imediat, Regenta aflată sub președenția prințului Nicolae a intrat în acțiune. Miron Cristea avea rolul de echilibru. Curentul procarlist prindea tot mai mult teren. În octombrie 1927, Mihail Manoilescu a adus cu el de la Paris patru scrisori identice redactate de Carol și adresate: primului ministru Ion Brătianu, Iuliu Maniu, Nicolae Iorga, Alexandru Averescu, în care confirma declarațiile anterior făcute, solicitând ca ele să *“fie aduse la cunoștința țării și să se dea poporului posibilitatea legală de a judeca în mod liber și conștient”*³⁷. Carol pregătea astfel terenul revenirii sale în țară.

Venirea lui M. Manoilescu în România era cunoscută de autoritățile de la București, el fiind arestat chiar în tren când a trecut frontiera. Mesagerul carlist a fost încarcerat la Jilava. Tot acum au fost arestați și alți carliști din țară, între care amintim pe: colonelii Ștefan Zăvoianu și Ion Axinte, din Iași, Paul Tondorescu, Ilie Arjoca și Ion Pavel din Craiova³⁸.

Opoziția a considerat arestarea lui M. Manoilescu drept ilegală. Comentând evenimentul, Al. Călinescu nota în memoriile sale că: *"Actele guvernului sub imperiul unei pomiri extraordinare care cuprinde pe toți miniștrii constituie din punct de vedere legal un abuz extraordinar. Din punct de vedere politic el este o mare greșeală"*³⁹.

La 10 noiembrie 1927 a început în fața Tribunalului Militar al Corpului 2 Armată procesul intentat lui M. Manoilescu. Inculpatul era acuzat de atentat în contra siguranței statului, încercare de a provoca tulburări în țară și uneltire contra Constituției și a succesiunii la tron. M. Manoilescu a propus pe lista martorilor nu mai puțin de 110 persoane, printre care și președintele Partidului Național Țărănesc, Iuliu Maniu⁴⁰. Procesul a luat pentru guvern, care se grăbea să rezolve problema cât mai repede, o turnură neașteptată, căci s-a întors împotriva lui. În data de 14 noiembrie 1927, la ora 2 noaptea, Consiliul de Judecată a hotărât, cu 3 voturi pentru și 2 contra, achitarea lui M. Manoilescu. Hotărârea instanței a constituit o surpriză și în același timp o lovitură mortală pentru P.N.L., și mai ales pentru Ion I. C. Brătianu, care se socotea până atunci atotput-ternic.

Regența a fost nevoită, de asemenea, să facă față acțiunilor tot mai intense ale P.N.Ț. pentru a relua puterea. Aceste manifestări s-au accentuat după moartea lui Ion I. C. Brătianu, survenită la 27 noiembrie 1927. În noile împrejurări, regența a numit ca prim ministru pe Vintilă Brătianu, fratele premierului defunct. Iuliu Maniu a fost primit de Regență la 21 martie 1928. Pentru a câștiga timp și sesizând faptul că dorind puterea de la Regență, șeful P.N.Ț. recunoaște această instituție nu numai de drept dar și de fapt, patriarhul Elie Miron Cristea solicitându-i să facă o decarație în acest sens⁴¹, pe care I. Maniu nu a acceptat-o.

P.N.Ț. a trecut la organizarea primului său congres la 6 mai 1928, urmat de o mare adunare populară la Alba-Iulia, unde au luat parte peste 100.000 de oameni. Concomitent au avut loc alte 5 mitinguri la: București, Brăila, Cernăuți, Craiova și Iași.

La Alba-Iulia trebuia să sosească și fostul prinț moștenitor care urma să vină cu două avioane. Totodată, se preconiza să fie răspândit un manifest pro-carlist. Acțiunea plănuită nu a mai avut loc datorită măsurilor luate de autoritățile române. Carol a fost nevoit să părăsească Anglia la 16 mai 1928, apoi a plecat în Belgia, ajungând din nou în Franța⁴².

Adunarea de la Alba-Iulia a fost folosită de conducerea P.N.Ț. drept un santaj politic menit să determine Regența pentru a acorda puterea. Sesizând acest lucru, cunoscutul ziarist Pamfil Șeicaru nota într-o lucrare cu caracter memorialistic, publicată în exil, că: *"Adunarea de la Alba-Iulia a avut caracterul unui ultimatum adresat Regenței. În acel moment, guvernul liberal era virtualmente căzut"*⁴³. Pe bună dreptate, mitingul de la Alba-Iulia a netezit drumul P.N.Ț. spre putere. Astfel, la 3 noiembrie 1928, guvernul Vintilă Brătianu a demisionat⁴⁴. Aflat în Regență, patriarhul Miron Cristea consemnează faptul că după demisia cabinetului brătienist a consultat toate partidele politice, încercându-se formarea unui guvern de uniune națională: *"Dându-și guvernul Vintilă Brătianu demisia, după serbările de la Constanța, la finele lui octombrie 1928 am consultat pe toți șefii de partide: Averescu, Maniu, Dr. Lupu și pe președinții Corpurilor Legiuitoare (...). Toți de acord cu noi: să facem guvern național de concentrare, în afară de Maniu, care, într-un expozeu lung voia să arate Regenței imposibilul - că unitatea națională e mai puțin decât guvernul său de partid. A făcut Regenței o impresie rea. Mereu accentua masele democrate, vocea poporului".* Vocea întâistătătorului Bisericii Ortodoxe Române mărturisește, în continuare, că a avut o lungă discuție cu Iuliu Maniu, amândoi fiind colegi la universitate: *"I-am făcut aspre imputări pentru ținuta lui arogantă, care are o singură posibilitate categorică bazată pe mase cărora li s-au făcut promisiuni fără rost".* Miron Cristea i-a imputat de asemenea șefului P.N.Ț. atitudinea sa procarlistă. Patriarhul preciza, de altfel, mai departe în jurnalul său: *"Făcând lui Iuliu Maniu grave imputări pentru ținuta sa carlistă și echivocul în chestia Regenței, mi-a declarat că partidul lui a lucrat la dorința Regelui Ferdinand, care, în nostalgia familială ce l-a cuprins, a fost cuprins de slăbiciunea de a-l readuce pe fiul său. Nu l-am acuzat, ci i-am făcut reproșuri că trebuia ca el și partidul lui să judece înșiși ce e bine și că prințul Carol nu mai oferea garanții de monarh serios"*⁴⁵. Considerăm că de data aceasta Miron Cristea a greșit. El l-a chemat pe Maniu pentru a-l dojeni, chiar umili, imputându-i lipsa de modestie, că agita masele. Potrivit altor surse, discuția celor doi fruntași ai luptei naționale a românilor ardeleni a fost destul de dură. Patriarhul i-ar fi adus și un alt reproș conducătorului național-țărăniștilor. Miron Cristea îl acuza, de asemenea, pe liderul P.N.Ț. că *"ar fi depus armele mortale"*, devenind ofițer în armata austro-ungară și că el nu poate

să soluționeze o serie de probleme social-economice dacă va fi adus la șefia guvernului întrucât *“nu are o situație bănească aranjată”*⁴⁶.

Iuliu Maniu a ascultat cu calm și stăpânire aceste reproșuri și invective îndreptate împotriva lui. Era însă cuprins de o firească decepție, cu atât mai mult cu cât incriminările veneau din partea unui prelat ardelean, care nu numai că nu-i era îndatorat, dar îi cunoștea bine activitatea *“ca fost prieten politic”*⁴⁷. Considerăm că principala explicație a divergenței dintre patriarh și Maniu era apartenența șefului național-tărăniștilor la biserica unită cu Roma.

Nicolae Titulescu nu a reușit să formeze un guvern de uniune națională și a recomandat Regentei ca prim ministru pe Iuliu Maniu. La 8 noiembrie 1928, președintele P.N.Ț. a primit sarcina constituirii unui cabinet omogen realizat la 10 noiembrie 1928.

La scurtă vreme după formarea noului ministru, pe plan extern se vehicula problema închiderii chestiunii carliste. Potrivit lui Miron Cristea, Regele George al V-lea al Marii Britanii i-a declarat într-o întrevedere lui N. Titulescu, întrevedere prilejuită de prezentarea scrisorilor de acreditare, că: *“Nu se amestecă în chestiile interne ale României, dar totuși ține să-și spună părerea că ar fi bine ca chestia prințului Carol să fie închisă definitiv, căci gândurile de revenire ar face mult rău României, slăbind-o”*⁴⁸.

P.N.Ț. a manevrat pentru a i se subordona Regenta. Iuliu Maniu a impus după moartea lui Gh. Buzdugan pe Constantin Sărățeanu, omul său de încredere. Miron Cristea era nemulțumit de colaborarea cu ceilalți doi regenți. El i-ar fi declarat lui N. Iorga: *“Țara nu merge pentru că n-are cap: prințul își fumează țigările, Sărățeanu cercetează cărțile, eu un preot nu pot decât să încerc o împăcare”*⁴⁹.

Prințul Nicolae era un susținător al revenirii în țară a fratelui său Carol. Elie Miron Cristea arăta în jurnalul său că: *“în octombrie 1929, prințul regent Nicolae îmi spune mie, patriarhului, că prințul Carol tot are să vie mai iute, ori mai târziu, numai de evreică să-l putem despărți”*. Conducătorul Regentei era influențat de adjutantul său, colonelul Manolescu, care era un carlist convins. Acesta, potrivit aceluiași Miron Cristea *“A pus portretul lui ca prinț în căminul cultural al prințului Nicolae din Broșteni”*⁵⁰. Prințul Nicolae era adeptul revenirii lui Carol în România și pentru faptul că el era pasionat de curse automobilistice și se îndrăgostise de Doletti Săveanu, fosta soție a unui parlamentar liberal. Miron Cristea scria

de altfel mai târziu că, Nicolae, *“plictisit de Regentă (...) în câteva rânduri, voia să se retragă. Trăiește cu văduva Săveanu. Toată noaptea e la ea”*⁵¹.

Sarcina patriarhului Miron Cristea a fost în aceste condiții destul de dificilă. El a urmărit să mențină echilibrul și să realizeze o colaborare fructuoasă cu principalele forțe politice, s-a străduit să mențină și să întărească autoritatea administrației românești în Basarabia, să modernizeze și să înzestreze armata, să doteze școlile cu materialele necesare. Din păcate, criza economică se simțea tot mai pregnant, cuprinzând aproape toate ramurile economiei, inclusiv sistemul financiar bancar. Impozitele erau tot mai apăsătoare. Veniturile statului s-au redus datorită inflației și valoarea producției agricole coborâse. Situația Regentei în noile condiții nu era deloc de invidiat. La toate acestea se mai adăugau zvonurile tot mai insistente cu privire la revenirea prințului Carol⁵². Aceste zvonuri nu erau simple speculații, pentru că la începutul lunii iunie 1930, Carol a sosit în țară, după o călătorie destul de lungă și cu peripeții.

Membrii Regentei aveau atitudini diferite față de venirea lui Carol. Prințul Nicolae era alături de fratele său, dorind să scape cât mai repede de obligațiile împovărătoare ce decurgeau din poziția sa de prim-regent. Patriarhul Miron Cristea părea ofensat de întorsătura pe care o luaseră evenimentele, de a căror evoluție fusese ținut în totală ignoranță de grupul carlist din interior. La rândul său, cel de-al treilea regent, Constantin Sărățeanu, trezit din somn de Gheorghe Gh. Mironescu la ora 4 dimineața, a rămas foarte surprins de vestea sosirii lui Carol⁵³.

În dimineața zilei de 6 iunie 1930, regentii - prințul Nicolae, patriarhul Miron Cristea și Constantin Sărățeanu, s-au întrunit la Palatul regal în cadrul unei ultime ședințe. Martor al evenimentelor, secretarul general al Regentei, tânărul diplomat Raoul Bossy, scrie în memoriile sale următoarele: *“Unul după altul sosesc regentii, în dimineața aceea de 7 iunie. Patriarhul Miron mă ia de braț și îmi spune: «ce să-i faci, dacă-l vrea armata? Eu îți spun drept, m-am săturat!» Intră pe ușa și, cum mă vede, îmi rostește cam aceleași cuvinte pe care le-am auzit de la colegul său ecleziastic: «Schimbare de front! Dacă-l vrea armata ce să-i faci?»”*⁵⁴.

Prezenta lui Miron Cristea în cadrul Regentei nu mai era necesară. La 7 iunie 1930, el și-a prezentat demisia din cadrul acestei

instituții: „Considerând că proiectul de lege ce mi s-a prezentat de noul guvern Mironescu pentru anularea actelor de la 4 ianuarie 1926 ating situația regală a regelui Mihai I, căruia i-am jurat credință, eu mă simt îndatorat prin aceasta a mă demite din demnitatea de membru al Înaltei Regențe”⁵⁵. A doua zi, Carol era proclamat de parlament prin legea de abrogare a articolelor 6 și 7, printr-o majoritate de 182 de voturi contra unu, rege al României⁵⁶.

Se încheia acum o etapă importantă în activitatea patriarhului Elie Miron Cristea. Și în această înaltă funcție a dat dovadă de echili-

bru, cumpătare, demnitate și iubire față de aproapele său. El avea însă o frumusețe spirituală deosebită, dar și una fizică. Iată cum îl descria tânărul Raoul Bossy în memoriile sale: „Avea o înfățișare falnică și regească - cel mai decorativ și impunător dintre regenți - cu toată obârșia sa modestă. Frumos, inteligent, cu ochi scilpitori, dădea mai mult impresia unui om politic decât a unui înalt ierarh, lipsindu-i cu totul elementul mistic”⁵⁷.

Note

1. ARON PETRIC, *Criza dinastică 1927-1930*, în *Anale de istorie*, XIV, nr. 2-3/1968, p. 196.

2. ALEXANDER I. EASTERMAN, *King Carol, Hitler and Lupescu*, London, 1942, p. 40-42.

3. Arhivele Naționale București (în continuare se va cita Arh. Naț. București), *fond Casa Regală, Regina Maria (secretariat)*, dosar 497/1925, f. 1-2.

4. Idem, *fond Casa Regală, Principele Carol*, dosar 2/1925, f. 146-147.

Cf. PAUL AL. ROMÂNIEI, *Carol al II-lea Rege al României*, București, 1991, p. 97-98.

5. ELIE MIRON CRISTEA, *Note ascunse. Însemnări personale (1895-1937)*, ediție de Maria și Pamfil Bilițiu, Cluj-Napoca, 1999, p. 101.

6. N. IORGA, *Orizonturile mele. O viață de om. Așa cum a fost*, vol. III, București, 1934, p. 107.

7. Arh. Naț. București, *fond Casa Regală. Regele Ferdinand, Arh. personală*, dosar 745/19225, f. 1-2.

8. Idem, *fond Casa Regală. Principele Carol*, dosar 2/1925, f. 143.

9. ELIE MIRON CRISTEA, op. cit., p. 101.

10. N. IORGA, *Memorii*, vol. V, București, f.a., p. 70-80; DIONISIE NOBILESCU, *Restaurația*, Cluj, 1933, p. 34.

11. ELIE MIRON CRISTEA, op. cit., p. 101-102.

12. Arh. Naț. București, *fond Casa Regală. Personale, Carol al-II-lea*, dosar 29/1926, f. 2.

13. CONSTANTIN ARGETOIANU, *Memorii. Pentru cei de mâine. Amintiri din vremea celor de ieri*, vol. VII/6, 1923-1926, ediție de Stelian Neagoe, București, 1996, p. 230.

14. Ibidem, p. 241; *Universul*, XLV, nr. 2, din 2 ianuarie 1926; vezi și CONSTANTIN I. STAN, *Relațiile lui Nicolae Iorga cu Monarhia (1926-1927)*, în *Arhivele Prahovei*, V/2000, p. 141.

15. ELIE MIRON CRISTEA, op. cit., p. 102.

16. *Cuvântul*, III, nr. 347, din 2 ianuarie; vezi și ION MAMINA, *Consiliul de Coroană*, București 1997, p. 126.

17. ELIE MIRON CRISTEA, op. cit., p. 102; vezi și IOAN SCURTU, *Criza dinastică din România 1925-1930*, București 1996, p. 47.

18. RAOUL BOSSY, *Amintiri din viața diplomatică (1918-1940)*, vol. I, 1918-1937, ediție de Stelian Neagoe, București, 1993, p. 113; VENERE TEODORESCU, *Consecințele crizei dinastice. Regența (1922-1930)*, în *Revista de istorie*, tom. 30, nr. 11/1937, p. 2043-2060.

19. MARTHA SOLON, *Amorurile unui rege*, București, 1997, p. 96.

20. Arh. Naț. București, *fond Casa Regală. Personale*

Carol al-II-lea, dosar 229/1926, f. 4; ION BÎTOLEANU, *Din istoria României moderne (1922-1926)*, București, 1981, p. 302.

21. Cf. C. I. STAN, *Actul de la 4 ianuarie 1926. Începutul «Crizei dinastice» în România*, în *Colocviul Cotrocenii în istorie*, ed. a-II-a, București, 1995, p. 94-99.

22. ELIE MIRON CRISTEA, op. cit., p. 102-103.

23. Ibidem, p. 103.

24. *Acte și corespondența relative la renunțările la tron ale fostului prinț moștenitor*, București, 1926, p. 19-20; GHEORGHE I. BODEA, *Regele Carol al-II-lea - destinul unui pribeag*, Cluj-Napoca, 2000, p. 140.

25. ELIE MIRON CRISTEA, op. cit., p. 103.

26. Ibidem.

27. *Îndreptarea*, VIII, nr. 75 din 30 martie 1926.

28. STELIAN POPESCU, *Amintiri*, ediție de Ioan Opris, București, 2000, p. 231.

29. ELIE MIRON CRISTEA, op. cit., p. 104.

30. C. I. STAN, *Activitatea politică a lui Iuliu Maniu în preajma preluării puterii (1926-1928)*, în *Acta Musei Porolissensis*, XIX/1995, p. 292.

31. I. SCURTU, *Partidele politice în alegerile parlamentare din iulie 1927*, în *Anuar*- Iași, tom. XIV/1977, p. 315-402.

32. *Prințul Nicolae de Hohenzollern, În umbra Coroanei României*, ed. de GH. BUZATU, STELA CHEPTEA și SORIN PÂRVU, Iași 1991, p. 37.

33. N. IORGA, *Istoria românilor*, vol. X, București, 1939, p. 455.

34. ARMAND CALINESCU, *Însemnări politice 1916-1939*, ediție de Al. Gh. Savu, București, 1990, p. 70.

35. ELIE MIRON CRISTEA, op. cit., p. 108-109.

36. I. SCURTU, *Regele Ferdinand (1914-1927). Activitatea politică*, București, 1995, p. 120-122.

37. Arh. Naț. București, *fond Casa Regală*, dosar 22/1927, f. 9; *Adevărul*, XL, nr. 13492, din 5 noiembrie 1927; EUGEN TEODORU, *Din scrierile regilor*, Iași, 1979, p. 352.

38. IULIA STĂNESCU, EUGEN STĂNESCU, *Poziția partidelor politice față de criza dinastică din anii 1927-1930*, în *Anuar de științe istorice*, Ploiești, tom. IX/1997, p. 170.

39. A. CALINESCU, op. cit., p. 73.

40. MIHAIL MANOILESCU, *Memorii*, vol. I, ediție de Valeriu Dinu, București, 1993, p. 144-145.

41. C. I. STAN, *Actinarea de la Alba-Iulia a Partidului Național Țăranesc din 6 mai 1928*, în *Apulum*, XXI/1938, p. 351.

42. Arh. Naț. București, *fond Ministerul Propagandei*

Naționale, Informații, dosar 44/1928, f. 41.

43. PAMFII. ȘEICARU, *Istoria partidelor național, țărănist și național-țărănist*, vol. II, Madrid, 1963, p. 56.

44. Arh. Naț. București, *fond Casa Regală. Regenta Mihai*, dosar 7/1928, f. 10.

45. ELIE MIRON CRISTEA, op.cit., p. 111.

46. *Ion Mihalache în fața istoriei* (coord. de ION DIACONESCU și GABRIEL ȚEPELEA), București, 1994, p. 244-245.

47. APOSTOL STAN, *Iuliu Maniu. Naționalism și democrație. Biografia unui mare român*, București 1997, p. 176.

48. ELIE MIRON CRISTEA, op.cit., p. 111-112.

49. N. IORGA, *Supt trei regi*, București, 1932, p. 436.

50. ELIE MIRON CRISTEA, op.cit., p. 112.

51. Cf. NEAGU COSMA, *Culisele Palatului Regal. Un aventurier pe tron. Carol al-II-lea (1930-1940)*, București, 1990, p. 78.

52. ILIE ȘANDRU, VALENTIN BORDA, *Un nume pentru istorie. Patriarhul Miron Cristea*, Târgu-Mureș, 1998, p. 167.

53. I. SCURTU, *Criza dinastică din România...*, p. 228.

54. R. BOSSY, op.cit., p. 167.

55. ELIE MIRON CRISTEA, op.cit., 117.

56. CRISTIAN SANDACHE, *Viața politică și intimă a lui Carol al II-lea*, București, 1998, p. 120-121.

57. R. BOSSY, op. cit., p.132-133

Abstract

Patriarch Miron Cristea and the Dynastic Crisis in Romania (1925-1930)

The study approaches the activity of Patriarch Miron Cristea, after the dynastic crisis in Romania (1925-1930), respectively as a member of the Regency. In the study there are presented the position and the activity of the main political parties and of their leaders, the relations with the governments' leadership that were succeeded in Romania. In this way, it is presented a main stage in the activity of Patriarch Elie Miron Cristea. In this high function he gave proof of equilibrium, sobriety, dignity and love towards the people close to him.

Dr. Constantin I. Stan

